

УДК 364-025.12]:159.954

СОЦІАЛЬНЕ ПРОЄКТУВАННЯ ЯК ТВОЧИЙ ПРОЦЕС

Коляда Тетяна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ORCID 0000-0002-9202-1196

E-mail: tetianakoliada@ukr.net

Коляда Назарій, аспірант кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ORCID 0000-0002-1343-4866

E-mail: kolidanazariy@ukr.net

У статті розглянуто сутність понять «проект», «проектування», «соціальний проект», «соціальне проектування». Соціальне проектування розуміється як творчий процес соціальної дійсності на чолі з людиною. Уточнено, що всілякі соціальні формування неможливо створити та реалізувати без людини, її ініціативної творчої роботи, одним із результатів якої і є соціальне проектування. Автором визначено, що соціальне проектування спрямоване на всі види діяльності людини, проте лише за інноваційного погляду та системного творчого підходу можливе оптимальне проектування суспільних явищ і процесів. Розглянуто наявні підходи до класифікації соціальних проектів, визначено і узагальнено ознаки соціальних проектів: цілепокладання, інноваційну, часову, територіальну, соціально-детерміновану, соціально-інституційну, ресурсну, організаційну, соціально-інформаційну.

***Ключові слова:** проект, проектування, соціальний проект, соціальне проектування, творчий процес, соціальна дійсність.*

SOCIAL ENGINEERING AS A CREATIVE PROCESS

Koliada Tetiana, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor of Social Pedagogy and Social Work Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

ORCID 0000-0002-9202-1196

E-mail: tetianakoliada@ukr.net

Koliada Nazarii, PhD student of the Department of Social Pedagogy and Social Work Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

ORCID 0000-0002-1343-4866

E-mail: kolidanazariy@ukr.net

The article considers the essence of the concepts «project», «design», «social project», «social design». Social design is considered a creative process of social reality led by a man. It has been specified that all kinds of social formations cannot be created and realized without a person, his/her initiative creative work, one of the results of which is social design.

The presence of social projects in society testifies to its maturity and deeper perception and understanding of reality, penetration into the society of the idea that everyone is responsible for the fate of their land, people and that it is impossible to build a comfortable life detached from what is happening around. Social projects are created by socially active, creative people for the development

and progress of their country. Thus, the subject of social design can be both one person and a group of people (organizations, teams, social institutions, etc.).

It is established that any social grouping is impossible to imagine without a person, his/her active public position and creative work, one of the results of which is social design. A creative person as a social being based on social connections and interactions changes the future for the better, creating micro-and macro-groups, associations, and later communities. Social design, despite the huge typology, originates from the awareness and development of innovations in social work.

A promising area of further research in this aspect is the features of social design as an effective means of solving social problems in the context of the development of modern social work.

It is noted that social design is aimed at all types of human activities, but only with an innovative view and a systematic creative approach is the possible optimal design of social phenomena and processes. The existing approaches to the classification of social projects are considered, the features of social projects are defined and generalized: goal setting, innovative, time, territorial, socially determined, social-institutional, resource, organizational, social-informational.

Keywords: *project, designing, social project, social designing, creative process, social reality.*

Постановка проблеми. У сучасному світі соціальна дійсність, її благополуччя перебувають у центрі уваги політиків, управлінців, громадських діячів, підприємців, волонтерів, дослідників соціально-гуманітарних наук. Аналізом різних аспектів функціонування суспільства і виявлення закономірностей його розвитку, вивченням людини як суб'єкта соціальної життєдіяльності, включеного в систему суспільних відносин, займається широке коло наукових дослідників у царині філософії, психології, соціальних наук та політології, культурології та ін.

Сьогодні світ стоїть перед широким колом викликів та проблем, які впливають на розвиток суспільства. Надзавданням є впровадження новаторського проектного підходу до реалізації соціальних дилем, що зорієнтовано на фінальні результати з мінімальними витратами часу та фінансів [1] і відбиває творчий процес соціальної дійсності в цілому. Результатом проектної діяльності людини є проект. Саме проекти вважають неодмінною складовою суспільного прогресу, підтвердженням чого є колосальне впровадження економічних, політичних, соціальних, педагогічних, культурологічних, екологічних та інших видів проектів з метою удосконалення соціальної дійсності. Цей складний процес називаємо «творчим» і будемо розглядати як творчий процес соціальної дійсності, що і зумовило вибір теми нашої статті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання соціального проектування досліджувалися у працях О. Безпалько, Т. Дридзе, В. Курбатова, В. Лукова, Л. Тюптя та ін. Діяльність та функціонування соціальних проектів вивчали Т. Азарова, І. Іонова, М. Коган, В. Плишевський, О. Пометун, В. Шкурко та багато ін. Однак наявність вагомих праць не применшує є актуальності пропонованого дослідження.

Мета статті – визначити особливості соціального проектування як творчого процесу, розглянути наявні підходи до класифікації соціальних проектів, визначити і узагальнити їх ознаки.

Виклад основного матеріалу. Наявність соціальних проектів у суспільстві свідчить про його зрілість та більш глибоке сприйняття і розуміння реальності. Панує думка, що кожен є співвідповідальним за долю свого краю, народу і що

неможливо побудувати комфортне життя відірвано від того, що робиться навколо. Соціальні проекти творять соціально активні, творчі люди задля розвитку і прогресу своєї країни. Отже, суб'єктом соціального проектування може бути як одна людина, так і група людей (організації, колективи, соціальні інституції тощо) [7]. Будь-яка ідея вимагає перевірки, узгодження з однодумцями та багатьма інстанціями, відшукування фінансів на реалізацію тощо. Відомі дослідники В. Курбатов [6] та Л. Тюття [13] справедливо стверджують, що це «пов'язано з комунікацією з різними соціальними інституціями, участю в конкурсах, що, у свою чергу, вимагає аргументованих пояснень, формулювання конкретних цілей та завдань, опису видів діяльності, логічно викладених та відповідно оформлених. Усе це є складовими проектною діяльності як невід'ємної частини реалізації соціальних ініціатив на різних рівнях (державному, регіональному, місцевому)» [6; 13].

У цілому, мета соціального проектування – це перетворення соціальної дійсності. Воно спрямоване на структуровану діяльність суб'єкта (системи, процеси тощо). Предметом соціального проектування є створення цінності для соціуму.

Соціальне проектування – це проектування соціальних об'єктів, якостей, процесів і відношень. В його основу мають бути закладені такі параметри:

- контрверсія соціального об'єкта;
- різноманітність напрямків розвитку соціального об'єкта;
- численність компонентів його буття;
- суб'єктивні складові формування соціального очікування та прогнозу;
- фактори, що визначають різні критерії оцінки соціального об'єкта [7; 2, с. 237–246].

Розглядаючи проект, мають на увазі мисленнєву конструкцію яких-небудь змін, котрі сплановані та можуть бути реалізовані [1; 2]. Така конструкція може бути подана у вигляді чітко структурованої моделі, спрямованої на реалізацію задуму. Але бувають форс-мажорні ситуації, які спланувати неможливо. Наприклад, з розвитком пандемії COVID-19 доводилося приймати рішення про продовження терміну реалізації проекту та повністю змінювати дати реалізації, тобто конструювати ініціативу на ходу, що є не що інше, як творчий процес соціальної дійсності, який вимагає прояву особливої рішучості, креативності і не знімає відповідальності із засновника (організатора) перед соціальними інституціями та соціумом у цілому [2; 4].

Узагалі будь-який проект розглядається як комплекс взаємопов'язаних дій з точними термінами початку та кінця діяльності, що передбачають залучення висококваліфікованих профільних спеціалістів та участь бенефіціарів з метою досягнення фінального результату. Проект містить концептуальні засади (характеристика ініціативи, гіпотеза, таксація їх новизни і можливих наслідків) і організаційну частину (системний опис конкретних процесів і етапів реалізації проекту) [2; 8].

О. Безпалько справедливо характеризує проект як «систему сформульованих завдань, фізичних об'єктів, технологічних процесів, відповідної документації, що створюються й упроваджуються для реалізації цих завдань, а

також сукупність ресурсів та управлінських рішень щодо досягнення проектної мети. Проект – це унікальне починання, яке інтегрує в собі як певну ідею, задум, так і дії щодо втілення цього задуму в життя, і більшість із цих ідей потребують креативного мислення, мобільності та творчої реалізації, і звісно, чіткої структури виконання плану (поза планом)» [2; 10; 13].

Соціальний проект – це спроектована соціальна ідея, метою якої є зародження, удосконалення чи підтримка в суспільстві духовної або матеріальної цінності, яка має просторово-часові та ресурсні обмеження і характеризується позитивним впливом на соціум [11]. На думку М. Когана, соціальний проект – це «опис конкретної ситуації, котра може бути поліпшена засобами реалізації певної системи методів та послідовних кроків їх використання» [5, с. 145-148]. У контексті підготовки молоді до реалізації соціальних проектів, О. Пометун визначає їх як «сукупність практичних дій, спрямованих на розв'язання конкретної соціальної проблеми місцевої громади, а участь молоді в таких проектах сприяє розвитку у неї емоційно-ціннісного ставлення до громадського життя, активності особистості, прагнення до громадянських дій та ефективного спілкування» [9, с. 327 – 333].

Як правило, соціальні проекти можуть бути сфокусовані на реалізацію засад щодо позитивного бачення суб'єкта у соціумі і передбачають самовдосконалення та самореалізацію в різноманітних сферах життєвих функцій та процесів, що забезпечують сприятливі умови та долають несприятливі обставини у процесі соціалізації особистості. Серед основних чинників, які впливають на різноманітність проектів, можна виділити такі: мета, ситуація, нововведення, часові терміни, територіальність, ресурси, соціальні інституції та організаційні структури, інформаційне забезпечення тощо [1; 5].

Запити сучасного суспільства диктують нові правила для суспільства і, у свою чергу, для комфортного відчуття особистості у соціумі. Тому нині ідеї нових соціальних проектів і методи та засоби їх реалізації займають важливу нішу у світовому просторі, у тому числі і в Україні. На початковому етапі створення певного соціального проекту необхідним є володіння знанням типології, що допоможе визначити коло завдань, розв'язання яких буде необхідним для досягнення результату [1; 13].

Крім того, використання типології дозволяє зрозуміти відмінність розроблюваного проекту від суміжних видів проектів та діяльності і завдяки творчому підходу допомагає зробити його унікальним та максимально легким у реалізації.

У найзагальнішому вигляді соціальні проекти О. Безпалько класифікує як «нормальні» і «реальні». Науковиця зазначає: «Нормальний проект (ідеальний тип соціального проекту) – це проект, у якому основні ознаки (такі, як масштаб проекту, якість ресурсів забезпечення і т.д.) урівноважують один одного рівноправно. У «реальних проектах» домінує одна з ознак» [1, с. 75–98].

Типологія соціальних проектів надзвичайно різноманітна. Їх класифікують: за характером проєктованих змін (інноваційні, підтримуючі); за вагомістю (локальні, регіональні, національні, глобальні тощо); за масштабністю (малі, мікропроекти, макропроекти, мегапроекти, великомасштабні тощо); за

фінансовими спроможностями (інвестиційні, спонсорські, бюджетні та ін.); за термінами (короткотривалі, середньотривалі та довготривалі). Також виділяють багато різновидів соціальних проектів за ознакою їх взаємовпливу. В окрему підгрупу виділяємо благодійні проекти, які теж можна класифікувати відповідно до типології соціальних проектів [12, с. 19–32].

Проекти класифікують і за типами аналізу. У рамках соціального проектування дослідниця А. Капська [10] виділяє такі три типи синтезу-аналізу:

«кабінетний» – на основі одних тільки знань – наукових та узагальнення досвіду проектування. Відповідний тип соціального проекту можна назвати «кабінетним»;

«ігровий» – на основі знань і результатів ділових ігор. Відповідний тип соціального проекту можна назвати «ігровим»;

«досвідчений» – на основі знань, результатів ділових ігор, а також аналізу реально здійснених експериментів. Відповідний тип соціального проекту можна назвати «досвідченим» [10, с. 53–67].

Сьогодні переважна більшість соціальних проектів є кабінетними, значно рідше зустрічаються соціальні проекти ігрового або досвідченого типу. Однак і соціальне проектування кабінетного типу дає багато, воно стимулює різноманітні дослідження та проектні розробки, дозволяє просунути в розумінні проектного об'єкта, поступово віднайти способи його здійснення [1; 2].

Такий підхід дозволяє задати певну типологію видів соціального проектування. На одному полюсі такої типології розташовуються «неповні» види соціального проектування: проектні соціальні утопії, «ідеальні» соціальні проекти, ескізні і концептуальні соціальні проекти і т.п. Для всіх них характерна лише чітка, структурована установка на реалізацію, але сама реалізація відсутня (або свідомо відсутня, або відтермінована в майбутнє і адресована комусь іншому) [1; 4; 5].

Розглянемо соціальні проекти «кабінетного» типу. Їх особливість – розробка соціального проекту, включаючи і етапи реалізації проекту самим соціальним проектувальником. Хоча в такому проектуванні імітуються інтереси зацікавлених у проекті суб'єктів і потім враховується їх реальна думка (у формі або прямого узгодження, або ділової гри чи проектного семінару, наради), все ж провідною фігурою протягом усього процесу проектування залишається соціальний проектувальник [1, 9].

Третій тип соціального проекту – «паритетний». Тут зацікавлені суб'єкти із самого початку включаються в процес соціального проектування, причому, на рівних правах. Тим не менше, у паритетному проектуванні соціальний проектувальник намагається контролювати (зберегти, видозмінюючи) вихідні соціальні вимоги і цінності, тобто прагне, щоб соціальний проект зберігав свої основні структурні характеристики [1, с. 9–12].

Завершують класифікацію «ініційовані» соціальні проекти, які лише запускають певні соціальні (соціокультурні) процеси. Для ініціювання соціального проектування характерне перепроєктування, створення серій проектів (вихідний, вторинний, третього рівня). По суті, ініційоване соціальне проектування зливається із соціальним експериментуванням [13, с. 264–268].

Розглядаючи проекти за змістовим наповненням, О. Безпалько зазначає, що «їх відповідно класифікують на проекти, які орієнтують на максимальне розуміння і врахування специфіки того культурного середовища, яке стає об'єктом проектної діяльності, та проекти, які своїм завданням ставлять експорт власних культурних зразків у чужий культурний контекст. У дослідницькій науковій літературі також розрізняють проекти за характером проектних змін: підтримуючі, реставраційні, реанімаційні; за спрямованістю – містобудівні, екологічні задля збереження обрядів і ритуалів тощо» [13, с. 260–263].

Проекти класифікують і за характером діяльності: освітні, науково-технічні, культурні проекти та ін.; за масштабами: мікропроекти (до 10 тис. дол. США), малі проекти (10–100 тис. дол. США), мегапроекти (понад 100 тис. дол. США); за особливостями фінансування (інвестиційні, спонсорські, кредитні, бюджетні, субсидійовані, благодійні); за термінами реалізації: короткотермінові (1–2 роки), середньотермінові (2–5 років), довготермінові (понад 5 років) [13, с. 258–260].

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, творча людина як істота соціальна на основі соціальних зв'язків і взаємодії змінює майбутнє на краще, творить мікро- і макрогрупи, об'єднання, а згодом і спільноти. Соціальне проєтування, незважаючи на величезну типологію, бере свій початок з усвідомлення та розробки інновацій та інноватики в соціальній роботі. Соціальне проєтування обслуговує всі види діяльності людини, проте лише за системного творчого підходу можливе оптимальне проєтування суспільних явищ і процесів. Соціальне проєтування має орієнтуватися не на суб'єктивні побажання, а на знання об'єктивних законів соціального розвитку, і наукові методи (використання ідей, влиття в роль, методи мобільності, методи аналогій, асоціацій, повної реорганізації тощо), які спрямовані на реалізацію поставленої мети за будь-яких умов.

Перспективним напрямом подальших досліджень у цьому аспекті є з'ясування особливості соціального проєтування як ефективного засобу розв'язання суспільних проблем у контексті розвитку сучасної соціальної роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпалько О. В. Соціальне проєтування: навч. посіб. Київ : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. 128 с.
2. Данілова А. П. Соціальний проєкт як засіб формування та розвитку ініціативності учнівської молоді. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2013. Вип. 17(1). С. 237–246.
3. Дридзе Т. М. Основы социокультурного проектирования. Москва : Российский институт культурологии, 1995. 148 с.
4. Єрмаков І. Г. На шляху до школи життєвої компетентності: проектний підхід. *Метод проєктів: традиції, життєві результати*. Київ: Департамент, 2003. С. 15–16.
5. Коган М. С. Метод проєктів и условия его эффективного применения в воспитательной работе. Москва : Дело, 1989. 253 с.
6. Курбатов В. И. Социальное проектирование: учеб. пособ. Ростов-на-Дону : Феникс, 2001. 416 с.
7. Людина – соціальна істота. URL: http://www.f-mx.ru/sociologiya_i_obshhestvoznaniye/lyudina_-_socialna_istota.html
8. Плышевский В. Г. Прогнозирование, проектирование и моделирование в социальной работе. Москва : Социально-технологический институт МГУС, 2001. 95 с.

9. Пометун О. І. Молодь обирає дію: соціальне проектування – новий підхід до виховання молоді. *Метод проєктів: традиції, перспективи, життєві результати*: Київ : Департамент, 2003. С. 327 – 333.
10. Соціальна робота: технологічний аспект: навчальний посібник / За ред. А. Й. Капської. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 352 с.
11. Соціальне посередництво і консультування. *Соціальне посередництво і консультування*. URL: <https://infopedia.su/7x3a96.html>.
12. Семез А. А. Соціально-педагогічне проектування: навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів спеціальності 6.010106 Соціальна педагогіка. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. 132 с.
13. Тюття Л. Т., Іванова І.Б. Соціальна робота (теорія і практика): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : ВМУРОЛ «Україна», 2004. 408 с.

REFERENCES

1. Bezpalko O.V. (2010) Sotsialne proektuvannia. Kyiv : Kyivsk. un-t imeni Borysa Hrinchenka, 128.
2. Danilova A. P. (2013) Sotsialnyi proiekt yak zasib formuvannia ta rozvytku initsiatyvnosti uchnivskoi molodi. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi – Theoretical and methodical problems of raising children and students*, 17(1), 237–246.
3. Dridze T. M. (1995) Osnovy sociokul'turnogo proektirovanija. Moskva : Rossijskij institut kul'turologii, 148.
4. Yermakov I. H. (2003) Na shliakhu do shkoly zhyttievoi kompetentnosti: proiektnyi pidkhid. *Metod proiektiv: tradytsii, zhyttievi rezultaty – Project method: traditions, life results*. Kyiv: Departament, 15–16.
5. Kogan M. S. (1989) Metod proektov i uslovija ego jeffektivnogo primenenija v vospitatel'noj rabote. Moskva : Delo, 253.
6. Kurbatov V. I. (2001) Social'noe proektirovanie: ucheb. posob. Rostov-na-Donu : Feniks, 416.
7. Liudyna – sotsialna istota. URL: http://www.f-mx.ru/sociologiya_i_obshhestvoznaniye/lyudyna_-_sotsialna_istota.html
8. Plyshevskij V. G. (2001) Prognozirovannia, proektirovanie i modelirovanie v social'noj rabote. Moskva : Social'no-tehnologicheskij institut MGUS, 95.
9. Pomietun O. I. (2003) Molod obyraie diiu: sotsialne proiektuvannia – novyi pidkhid do vykhovannia molodi. *Metod proiektiv: tradytsii, perspektyvy, zhyttievi rezultaty – Project method: traditions, life results*, Kyiv : Departament, 327 – 333.
10. Sotsialna robota: tekhnolohichni aspekt (2004). A. Y. Kapskoi (Ed.). Kyiv : Tsentr navchalnoi literatury, 352.
11. Sotsialne poserednytstvo i konsultuvannia. *Sotsialne poserednytstvo i konsultuvannia*. URL: <https://infopedia.su/7x3a96.html>.
12. Semez A. A. (2012) Sotsialno-pedahohichne proiektuvannia: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia studentiv vyshchychk pedahohichnykh navchalnykh zakladiv spetsialnosti 6.010106 Sotsialna pedahohika. Kirovohrad: RVV KDPU im. V. Vynnychenka, 132.
13. Tiuptia L. T., (2004) Ivanova I.B. Sotsialna robota (teoriia i praktyka). Kyiv : VMUROL «Ukraina», 408.